

08 jan De identiteit van de docent (3)

In de retrospectieven van 07 nov en 07 dec zijn een aantal factoren genoemd die van invloed zijn (geweest) op de identiteit van de docent. In de loop van vijftig jaar is veel veranderd aan het moreel gezag van de docent, aan de docent als drager van hoogwaardige (technische) kennis, de betekenis van de lerarenopleiding, de beloning van de docent en de verandering van loopbaanperspectieven in het onderwijs door regelgeving. De draad wordt opgepakt bij de regelgeving.

De regelgeving (2)

Na WO II werd het vakonderwijs gegeven door pedagogen (uit het basisonderwijs) en vakmensen (uit de praktijk). Het beroepsonderwijs werd gevormd door docenten en leerlingen die uit de traditionele doelgroepen voortkwamen. De aard van het beroep was voor betrokkenen een bekend cultureel gegeven en de docenten uit deze tijd voelden dat door ervaring aan (dit heeft de voordelen van herkenbaarheid en de nadelen van traditie).

De uitbreiding van de cursusduur en de detaillering van lessentabellen (in lager en middelbaar) beroepsonderwijs in de jaren 60 valt samen met de instroom van hbo-ers en wo-ers die de uren met academische kennis (konden) vullen. De Mammoetwet van 1968 leidt tot uitstel van beroepskeuze en versterkt de vertheoretisering van het programma. De oude doelgroepen stromen nog toe, maar aan de aanbodkant veracademiseren de docenten. Dit geeft herkenbaarheidproblemen (bij leerlingen en afnemend bedrijfsleven). Dit is de tijd dat in het landbouwonderwijs de zeer praktische tussenopleiding (MAS-B) tot stand kwam. Boeren in de besturen accepteerden niet dat hun zonen geen diploma (konden of wilden) halen.

Door de HOS-maatregelen in 1982 concurreert het bedrijfsleven sterker op de markt van hbo- en wo-opgeleiden. Het wordt normaal dat de meeste mensen van lerarenopleidingen niet op scholen gaan werken. Degenen die wel leraar worden hebben de handen vol aan de (academische) vakken, terwijl Wagner in 1986 komt met een oproep meer praktijkgericht te gaan werken. In de sliptestream hiervan wordt in 1996 voor het hele beroepsonderwijs een kwalificatiestructuur (die steeds meer op competenties is gebaseerd) van kracht. De doelgroepen van het beroepsonderwijs stromen steeds breder in en uit: iedereen kan van alles worden. Versterking van beroepsidentiteit wordt hierdoor een centrale kwestie. Deze onderwijskundige situatie wordt een zware opgave voor docenten die zijn geschoold in een discipline en niet in een beroepsgericht gedragsrepertoire.

In 2007 komt in een gespannen arbeidsmarkt een licht loonherstel tot stand. Het is onwaarschijnlijk dat deze het onderwijs significant aantrekkelijker maakt voor een kwalitatief sterker hbo- en wo-segment. De identiteit van beroep (voor leerlingen en docenten) wordt er ondertussen nog niet veel duidelijker op. Competentiegerichte kwalificatiestructuren bieden geen aansprekende beelden van gedragsrepertoires (en wel academische beschrijvingen van 60 - 160 pagina's per beroep).

De maatschappelijke verandering: Gezag & Kennis (2)

De school had in de 20ste eeuw nog lange tijd een groot aandeel in het informatiemonopoly. De pastoor/dominee, de notaris en de onderwijzer waren na 1900 in kleine gemeenschappen de informatiedragers. Anderen waren onvoldoende geletterd of hadden geen toegang tot bronnen. Deze situatie is volkomen veranderd.

Door het onderwijs zelf zijn zoveel mensen goed opgeleid dat de leraar niet meer tot de intellectuele elite behoort. Deze kentering heeft zich geleidelijk voltrokken. Had voor WO II de meerderheid van de bevolking tenminste basisonderwijs gevolgd, rond 1960 had 'iedereen' primair beroepsonderwijs doorlopen en na 1985 zou iedereen tenminste een startkwalificatie in secundair beroepsonderwijs moeten hebben. Na 2000 wordt de ambitie uitgesproken dat 55% van elk cohort een hbo-studie zou moeten beginnen. En hbo is het opleidingsniveau dat voor de meeste docenten een vereiste is.

De toegang tot bronnen kwam radicaal vrij toen op 8 september 1995 Netscape werd gelanceerd en vanaf dat moment het gebruik van het internet voor steeds meer mensen binnen bereik kwam¹. Sindsdien is men 'on line' voor informatie. Men zoekt geen contact meer met een docent die precies wist waar het allemaal te vinden was. De generaties van zoekmachines wisselen elkaar af en anno 2008 weet bijna iedereen wat googelen is.

Wat leren we hiervan?

Onderwijsvernieuwing en het twijfelachtige succes daarvan zijn moeilijk los te zien van de identiteit van docenten. Onderwijskritiek is mogelijk kritiek op docenten en twijfelachtig succes van onderwijsvernieuwing komt mogelijk doordat docenten de vernieuwing niet (goed) uitvoeren. Omgekeerd zou gezegd kunnen worden dat de factoren die afbreuk deden aan het positieve imago van docenten in de 1^e helft van de 20^e eeuw, ook de reden kunnen zijn van de onvrede met het onderwijs in de 2^e helft. Hieronder wordt onderzocht of aan een toekomstgericht perspectief voor docenten ook een perspectief voor onderwijsvernieuwing kan worden ontleend.

De conclusie, die wellicht nog wat nuancering behoeft, is dat de school als informatieverschaffer niet terug komt. Daarvoor komt een school terug die het verwerven van competentie faciliteert. De school wordt dus nooit een regionaal kenniscentrum meer waar 'de' informatie te halen is. De school kan een soort van impressariaat zijn voor de regio, waar ieder die wat wil met werk terecht kan. De school krijgt zijn gezag terug als zij jong en oud op adequate wijze toerust voor het krijgen en houden van werk. De 'docent' krijgt zijn maatschappelijke positie terug als hij in deze context een uitstekende dienstverlener is.

De onderwijsvernieuwing is niet expliciet bezig met dit probleem. De onderwijsvernieuwing is bezig met agendapunten die wel dit vraagstuk zouden kunnen passen; maar die door mensen met een wat andere agenda heel anders begrepen en uitgewerkt worden dan bedoeld. En dat gebeurt op grote schaal omdat de nieuwe beroepsidentiteit van de docent nog niet helder is.

¹ Thomas Friedman (2005) The World is Flat. London: Penguin Books. Pagina 56 - 71.